

Åldersgränser för äktenskap, m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet sex motioner från den allmänna motionstiden år 2001 som huvudsakligen gäller lagstiftningen om lägsta äktenskapsålder i förhållanden med internationell anknytning. – I ärendet har en utfrågning ägt rum med företrädare för Justitiedepartementet.

Utskottet finner motionsspörsmålen angelägna och föreslår ett tillkännagivande om att lagstiftningsåtgärder omgående bör komma till stånd i syfte att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap.

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Åldergränsen för äktenskap, m.m.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför.

Riksdagen bifaller därmed motionerna 2001/02:L206, 2001/02:L284, 2001/02:L288, 2001/02:L302, 2001/02:L321 yrkande 1 och 2001/02:A229 yrkande 29.

Stockholm den 24 januari 2002

På lagutskottets vägnar

Rolf Åbjörnsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Christel Anderberg (m), Karin Jeppsson (s), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c), Ana Maria Narti (fp), Raimo Pärssinen (s), Petra Gardos (m) och Lena Olsson (v).

Utskottets överväganden

Åldersgränser för äktenskap, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet finner motionsspörsmålen angelägna och föreslår ett tillkännagivande om att lagstiftningsåtgärder omgående bör komma till stånd i syfte att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap. Förslaget innebär bifall till samtliga motionsyrkanden.

Gällande rätt

I äldre rätt var äktenskapsåldern olika för man och kvinna. I 1734 års lag var den bestämd till 21 år för män och 15 år för kvinnor. Mannens äktenskapsålder låg sedan fast ända till år 1969 då den sänktes till 18 år (prop. 1968:136, bet 1LU49). För kvinnor hade äktenskapsåldern redan tidigare höjts, år 1892 till 17 år och år 1916 till 18 år.

De nuvarande bestämmelserna om lägsta äktenskapsålder finns dels i äktenskapsbalken, dels i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

I 2 kap. 1 § äktenskapsbalken föreskrivs att den som är under 18 år inte får ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen i det län där den underårige har sitt hemvist. Åldersgränsen har motiverats med att den som är yngre än 18 år i allmänhet inte har nått den mognad som fordras för att självständigt ta ställning till de problem av personlig och ekonomisk art som uppkommer i en stadigvarande samlevnad (prop. 1973:32 s. 95).

Ansökningar om dispens från 18-årsgränsen är sällsynta, och länsstyrelserna är restriktiva med att ge tillstånd till äktenskap för minderåriga under 15 år. Dispens lämnas den underårige för giftermål med viss person. Lagen hindrar visserligen inte att dispensen gäller äktenskap över huvud taget. Sådan dispens har emellertid ansetts olämplig och torde knappast förekomma (se Totte, Äktenskapsbalken och promulgationslag m.m., 1990).

Har ett äktenskap ingåtts trots att det förelåg hinder däremot enligt 2 kap. 1 § skall det inte på denna grund upplösas. Hindret är alltså inte uppplösande (jfr 5 kap. 5 § äktenskapsbalken).

I 2 kap. 3 § äktenskapsbalken föreskrivs att äktenskap inte får ingås mellan dem som är släkt med varandra i rätt upp- och nedstigande led eller är helsyskon. Halvsyskon får inte ingå äktenskap med varandra utan tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Bakom förbudet mot äktenskap mellan nära släktingar ligger dels ett beaktande av den arvsbiologiska eller genetiska risken för sjukdom eller defekt hos barnen i en sådan förbindelse, dels ett hänsynstagande till synpunkter av etisk natur.

Om två halvsyskon gift sig med varandra utan tillstånd skall äktenskapet av den anledningen inte upplösas (jfr 5 kap. 5 § äktenskapsbalken).

När någon vill ingå äktenskap inför en svensk myndighet prövas, enligt 1 kap. 1 § 1904 års lag, hans eller hennes rätt till detta som huvudregel enligt lagen i det land där han eller hon är medborgare. Enligt 1 kap. 2 § 1904 års lag har en svensk medborgare med hemvist i en främmande stat sedan minst två år möjlighet att få sin rätt att ingå äktenskap prövad enligt lagen i den främmande staten, om den med vilken han eller hon avser att gifta sig medger det. Detsamma gäller utländska medborgare med hemvist sedan minst två år i Sverige eller annan främmande stat som denne inte tillhör. För en utländsk medborgare gäller således hemlandets lagar i fråga om rätten att ingå äktenskap och då också beträffande lägsta äktenskapsålder. Har en utländsk medborgare haft hemvist i Sverige i mer än två år eller i ett annat land än sitt medborgarland, har han eller hon dock i vissa fall rätt att få denna fråga prövad enligt svensk lag respektive det andra landets lag.

Oavsett vilket lands lag som tillämpas får enligt 1 kap. 3 § 1904 års lag ingen som är under 15 år ingå äktenskap inför en svensk myndighet utan tillstånd av länsstyrelsen.

Enligt 1 kap. 7 § 1904 års lag är ett äktenskap som ingåtts utomlands enligt utländsk lag giltigt i Sverige om det är giltigt i den stat där det ingicks eller i den stat eller de stater där mannen och kvinnan var medborgare. Bakgrunden till denna bestämmelse är att det skulle förorsaka problem om den som är lagligen gift i ett land inte – åtminstone som huvudregel – kunde räkna med att betraktas som gift också i andra länder.

Av 7 kap. 4 § 1904 års lag följer att ett beslut som har meddelats av en utländsk myndighet inte får tillämpas i Sverige om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen, dvs. det skulle strida mot ordre public. Det förhållandet att en av parterna i ett äktenskap som ingåtts utomlands är mycket ung kan medföra att äktenskapet anses ogiltigt enligt de svenska ordre public-reglerna. En bedömning görs i varje särskilt fall, i första hand av de rättstillämpande myndigheterna.

FN:s äktenskapskonvention

FN-konventionen angående samtycke till, minimiålder för samt registrering av äktenskap (SÖ 1964:29) har tillträtts av Sverige och trädde i kraft år 1964. Konventionen syftar till att bringa äktenskapsrätten i samklang med FN:s stadga och den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna.

Enligt artikel 2 skall en stat som är ansluten till konventionen i sin lag stadga en minimiålder för äktenskaps ingående. Vidare får äktenskap inte ingås av en person som inte har uppnått denna ålder såvida inte befrielse från ålderskravet har meddelats av en behörig myndighet i fall då allvarliga skäl därtill föreligger och befrielsen är i de blivande makarnas intresse.

I artikel 16 i den allmänna förklaringen uttalas bl.a. att äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke. Enligt konventionens artikel I punkt 1 skall äktenskapet inte anses i laga ordning in-

gången utan båda kontrahenternas av fri vilja avgivna samtycke. Detta skall avgivas av dem personligen efter vederbörlig kungörelse samt inför behörig myndighet och i vittnens närvaro i enlighet med vad lag föreskriver. Enligt artikel 3 skall alla äktenskap registreras av behörig myndighet i ett lämpligt officiellt register.

Motionerna

I motion L206 anför Inger René och Catharina Elmsäter-Svärd (båda m) att nuvarande ordning möjliggör för svenska flickor under 15 år att gifta sig utomlands. Enligt motionärerna är det inte ovanligt att invandrarflickor gifts bort vid 12 eller 13 års ålder i sina ursprungliga hemländer för att sedan gifta sig borgerligt i Sverige vid 18 års ålder. Under tiden lever de som gifta, avslutar inte sin skolgång, lär sig inte svenska och får problem när det gäller integration i det svenska samhället med isolering som följd. Motionärerna anser att följderna av det generösa acceptandet av lagstiftning som medger äktenskap för barn och därmed särbehandlar invandrarflickor är oacceptabelt. Särbehandlingen i lagstiftningen måste försvinna. I motionen begärs att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap i enlighet med vad som anförts i motionen.

Carina Hägg (s) anför i motion L284 att unga invandrarflickor inte får det stöd de har rätt att kräva i Sverige för att slippa tvångsäktenskap. I ett jämställt Sverige skall de, enligt motionärens mening, ha rätt till ett livsval. Det svenska samhället måste tydligt markera att tvångsäktenskap innebär ett övergrepp som inte accepteras i ett jämställt Sverige. Motionären yrkar att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att en utredning bör tillsättas som dels beskriver tvångsäktenskap, dels föreslår åtgärder för att förhindra tvångsäktenskap.

I motion L302 kritiserar Carina Ohlsson och Monica Green (båda s) gällande rätt. Enligt motionärerna innebär reglerna att en utländsk man boende i Sverige kan åka till sitt ursprungsland och där gifta sig med en 13 år gammal flicka. Om ett sådant äktenskap är tillåtet i hemlandet blir äktenskapet legaliserat när de återkommer till Sverige. I motionen anförts vidare att det enligt uppgift är ett flertal utländska flickor som tvingats till äktenskap på detta sätt i sina hemländer och som sedan har svårt att fullfölja sin skolgång. Motionärerna förutsätter att regeringen följer frågan och vidtar de åtgärder som visar sig behövas för att skydda de minderåriga flickorna. Äktenskap som de unga flickorna tvingats in i bör, enligt motionärernas mening, ogiltigförklaras. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om lägsta äktenskapsålder.

I motion L321 yrkar Ulla Hoffmann m.fl. (v) att riksdagen skall begära att regeringen gör en kraftsamling för att svenska lagar efterlevs och tillämpas oavsett etniskt ursprung. Motionärerna anför att 1904 års lag måste ändras för att en patriarkal familjesyn inte skall kunna få stöd i svensk lagstiftning. Enligt uppgift finns det religiösa samfund i Sverige som gifter bort minderåriga

flickor. Sverige och svenska lagar accepterar barnäktenskap för barn med utländsk bakgrund. Vad gäller detta måste allas likhet inför lagen garanteras. Det behövs därför en kraftsamling för att lagarna skall efterlevas och tillämpas oavsett hemlandets lagar eller etniskt ursprung.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkar i motion A229 att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag till lagändringar som förhindrar att barnäktenskap som ingåtts utomlands blir giltiga i Sverige. Reglerna om ömsesidigt erkännande av äktenskap medför, enligt motionärerna, problem i de fall lagstiftningen i en stat godkänner att giftermål får äga rum mellan mycket unga personer. Motionärerna anser att detta förhållande strider inte bara mot svenskt rättsmedvetande utan även mot en rad internationella konventioner som Sverige har anslutit sig till. Åtgärder måste vidtas för att förhindra att detta fortgår så att barn som kommer till Sverige inte skall behöva leva i ett påtvingat äktenskap med ansvar för familj och hem och med avbruten skolgång som följd i en del fall. Vidare anser motionärerna att sexuellt umgänge med dessa barn i skydd av äktenskap inte kan försvaras på något sätt (yrkande 29).

I motion L288 framhåller Carina Hägg (s) att det i nuvarande äktenskapsbalk inte finns hinder mot kusinäktenskap. När kusinäktenskap arrangeras med både kvinnans och mannens samtycke är det främst en familjeangelägenhet. Men när kusinäktenskap blir ett tvång blir det, enligt motionärens mening, en samhällsfråga. Motionären anser därför att det är angeläget att frågan om kusinäktenskap tas upp i den dialog som förs om unga flickors egna val, tvångsäktenskap, hedersmord, mansrollen och jämställdhet. I motionen yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om kusinäktenskap.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet uttalade förra våren (se bet. 2000/01:LU13) vid behandlingen av motionsyrkanden med liknande inriktning som de nu aktuella har utskottet stor förståelse för den omtanke och omsorg om unga kvinnor och flickor som ligger bakom motionsyrkandena. Enligt utskottets mening bör den nuvarande 15-årsgränsen i 1904 års lag ifrågasättas. Vidare bör det diskuteras om bestämmelsen i 7 kap. 4 § innebär tillräckliga möjligheter att i enskilda fall ogiltigförklara äktenskap som ingåtts utomlands av mycket unga personer.

I ärendet har den 4 december 2001 en utfrågning ägt rum med företrädare för Justitiedepartementet. Vid utfrågningen har framkommit att det nu pågår arbete inom departementet med en översyn av de svenska reglerna som berör frågan om lägsta äktenskapsålder i förhållanden med internationell anknytning och lagvalsreglerna i 1904 års lag. Arbetet är i första hand inriktat på åldersgränserna. Skulle det visa sig att en ändring av lagvalsreglerna är mer ändamålsenligt är man från departementets sida beredd att i stället föreslå ändringar av dessa. Inom ramen för det pågående arbetet kommer också principerna för när utländska äktenskap skall få giltighet i Sverige att övervägas.

Siktet är inställt på att arbetet skall redovisas i en departementspromemoria under våren 2002.

Utskottet ser med tillfredsställelse på det arbete som nu pågår inom Justitiedepartementet. Enligt utskottets mening är det angeläget att lagstiftningsåtgärder omgående kommer till stånd i syfte att förhindra barnäktenskap och arrangerade äktenskap. Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L206, L284, L288, L302, L321 yrkande 1 och A229 yrkande 29, som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2001/02:L206 av Inger René och Catharina Elmsäter-Svärd (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av lagen om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap i enlighet med vad som anförs i motionen.

2001/02:L284 av Carina Hägg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om tvångsäktenskap.

2001/02:L288 av Carina Hägg (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kusinäktenskap.

2001/02:L302 av Carina Ohlsson och Monica Green (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lägsta äktenskapsålder.

2001/02:L321 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen begär att regeringen gör en kraftsamling för att svenska lagar efterlevs och tillämpas lika oavsett etniskt ursprung enligt vad som i motionen anförs.

2001/02:A229 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

29. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om lagändring som förhindrar att barnäktenskap som ingåtts utomlands blir giltiga i Sverige.